

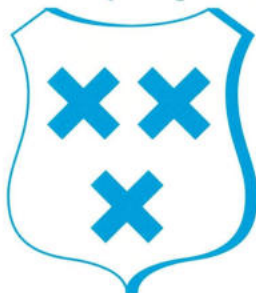
Swindrecht Were



Heerjansdam



Hendrik Ido Ambacht



Zwijndrecht



Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
Historische Vereniging, Zwijndrecht
Jaargang 20 nr. 1
januari 2006

Swindregt Were

INHOUDSOPGAVE:

Glasblazen deel 2	2
De wapenstein van de Oostendamse sluis	4
Het Net	20
De tondeldoos	22
Waar komt de (trouw) 'ringdracht' vandaan??	23
Verkiezingen voor de gemeenteraad van Zwijndrecht op 21 juni 1939	24
Colofon	36

GLASBLAZEN

Deel 2

In het lentenummer schreven we over de moeilijkheden bij het aantrekken van personeel voor de Zwijndrechtse glasblazerij. Maar dat personeel kwám! Uit België, uit Frankrijk, uit Duitsland...

U kunt zich vast wel voorstellen dat de nieuwkomers een andere mentaliteit hadden dan de Zwijndrechtenaren. De Belgische en Franse glas-blazers konden zich eigenlijk alleen maar met hun vakgenoten, afstammelingen van de Duitse glasmakers, bemoeien. De taalmoeilijkheden waren bij deze groep gemakkelijk te overwinnen. Bij de bewoners van Zwijndrecht ging dat niet zo eenvoudig.

Maar ook de religie sprak een hartig woordje mee. De uit België en Frankrijk komende glasblazers waren over het algemeen Rooms-Katholiek, terwijl de afstammelingen van de Duitse groep glasblazers voor het overgrote deel de *Augsburgse Confessie*¹ waren toegedaan. Zij gingen in Dordrecht naar de kerk en vormden eigenlijk een tussenmoot: het was de meest tolerante groep.

De Afscheiding kwam². De inwoners van Zwijndrecht - die Cocksianen 1834³ werden genoemd - waren niet alleen in de greep van de Afscheiding, maar stonden ook onder invloed van de Zwijndrechtse Nieuwlichters⁴. Zij konden zich maar moeilijk verenigen met die "Rooms-Katholieken en Lutheranen".

Voor de Belgen en de Fransen was het leven in Zwijndrecht niet eenvoudig. In hun thuisland waren zij gewend om 's zondags eerst naar de mis te gaan en het verdere gedeelte van de dag in de kroeg door te brengen. Daar dronken zij beslist geen water en het was dan ook geen overbodige weelde dat er in het weekeinde op de veerpont van Zwijndrecht naar Dordrecht v.v. twee dienders aanwezig waren om de wat al te luidruchtige reizigers te kalmeren.

Voor de hier wonende Spanjaarden lag het nóg weer anders. Die gingen 's morgens eerst naar de mis en dan 's middags - bij wijze van spreken natuurlijk - naar een stierengevecht. Hun geïsoleerdheid in Zwijndrecht heeft zeker niet meegewerkt om hier langer dan noodzakelijk te blijven. Zodra zij konden, vertrokken zij weer naar elders.

In Zwijndrecht woonden ook glasblazers uit het Saargebied, uit Merchweiler, Friedrichstal en Offenbergl, die zowel Duits als Frans spraken en naar de Lutherse kerk gingen. Ook hèn beviel de Zwijndrechtse lucht niet zo goed. De

eerlijkheid gebiedt ons echter te zeggen, dat zij “trekkersbloed” in de aderen hadden. Er waren gezinnen bij die tientallen malen verhuisden. Hoewel, het was natuurlijk niet alleen door het trekkersbloed dat er zoveel verhuisd werd. Als glasblazers bijv. bij een andere glasblazerij gingen werken, dan kregen ze “handgeld”. Mooi meegenomen toch! Ook werd er wel om economische redenen verhuisd. Als een glasfabriek in de ene gemeente niet zo goed draaide, verhuisde men gewoon naar een andere gemeente. Dat kon echter ook wel eens anders uitpakken dan men gedacht had. Om een voorbeeld te noemen: een glasblazersfamilie verhuisde in 1902 om economische redenen naar een andere gemeente. Niet lang daarna begon echter de narigheid al. In september 1904 was er bij de diverse glasfabrieken een nieuwe loonregeling aangekondigd, die echter door de arbeiders ervaren werd als een loonsverlaging,. Een staking dreigde en op 3 oktober was die een feit. De vuren werden gedoofd... Meer dan 1000 arbeiders in de glasindustrie waren bij de staking betrokken. De fabrikanten werden er niet zenuwachtig van. Zij probeerden - met succes - glas te importeren uit Engeland en Duitsland. Na verloop van tijd begon de staking echter te verlopen: er moest immers brood op de plank komen? Op 1 december werd het werk in de Zwijndrechtse glasfabriek weer hervat!

De Zwijndrechtse glasblazerij bleef tot ca. 1938 bestaan, maar langzaam aan viel het doek. In het *Nieuwsblad van Zwijndrecht* van 3 december 1964 kon men lezen, dat de schoorsteenpijp van de glasfabriek, met een lengte van plm. 45 meter, een gewicht van 200 ton en een leeftijd van circa 65 jaar, was opgeblazen.

Jammer genoeg zijn er verder maar heel weinig gegevens over de glasfabriek in Zwijndrecht. De administratie is door de laatste eigenaar, de firma A. van Hoboken & Co., mee naar Rotterdam genomen en helaas in mei 1940, bij het bombardement van Rotterdam, volledig verband.

(Dit artikel werd met toestemming overgenomen uit de *Nieuwsbrief van het Streekarchief IJsselmonde*, zomer 2005. Onze hartelijke dank!)

Noten:

- ¹ De *Augsburgse Confessie* is de geloofsbelijdenis van de Evangelischen in Duitsland, daterend van 1530.
- ² Afscheiding: een kerkscheuring in de Nederlandse Hervormde Kerk in 1834, door ontstemming over de afwijking van de gereformeerde leer en het

loslaten van het gezag van de *Formulieren van Enigheid* sinds de Hervormde Kerk in 1816 een nieuwe organisatie had gekregen.

- ³ De Cockianen 1834: ds. H. de Cock uit Ulrum keerde zich in woord en geschrift fel tegen bovengenoemde verschijnselen en viel enige predikanten aan die “als wolven de schaapskooi van Christus aantastten”. Sinds 1869 heetten de afgescheiden gemeenten: de Christelijk Gereformeerde Kerken; het grootste deel ervan verenigde zich in 1892 met de Gereformeerde Kerken, ontstaan uit de Doleantie (1886). Zij die met deze vereniging niet meegingen, vormen thans de Christelijke Gereformeerde Kerken.
- ⁴ Op 20 april werd te Puttershoek een acte ondertekend door een groep van 20 mensen, bekend geworden als de Zwijndrechtse Nieuwlichters. In de acte was hun doel vermeld: “hier op aarde leven in gemeenschap van goederen, net als de eerste christenen”. De belangrijkste ondertekenaars waren Stoffel Mulder, zijn vrouw Maria Leer en Dirk Valk. Centraal in de theologie der Zwijndrechtse Nieuwlichters stond Romeinen 11:36, “want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen”.

DE WAPENSTEEN VAN DE OOSTENDAMSE SLUIS

Voorwoord

Het waterschap de Zwijndrechtse Waard is in 1955 gefuseerd met het waterschap De oude en Nieuwe Maasdijken voor het land van Rhoon het Waterschap de Westdijken van het eiland IJsselmonde en is toen opgegaan in het waterschap De Dijkkring IJsselmonde. In 2004 vond de procedure plaats om een aantal waterschappen bijeen te voegen. Na heel veel discussie over uit hoeveel waterschappen er met elkaar zouden fuseren, werd uiteindelijk logisch gekozen voor de vier waterschappen, welke gezamenlijk al eeuwen de Zuid-Hollandse Eilanden vormden. Op 1 januari 2005 was de fusie een feit en vormden de waterschappen De Brielse Dijkkring (Voorne en Putten), Goeree-Overflakkee, De Groote Waard (Hoekse Waard en het eiland van Dordrecht), IJsselmonde en een deel van het Zuiveringschap Hollandse Eilanden en Waarden het waterschap Hollandse Delta. Dit alles op initiatief van de provincie Zuid-Holland.

Het waterschapshuis in Barendrecht herbergde tot voor kort de wapenstein die vanaf 1636 in de sluisborstwering boven de Oostendamse sluis aan het eind van de haven was ingemetseld. De bedoeling is dat nu het waterschapshuis niet meer

gebruikt wordt (de zetel is nu in Dordrecht) de steen te zijner tijd weer een plaats krijgt op de Oostendam. Het hoe en wanneer is weliswaar nog niet duidelijk, maar naar aanleiding van dit gegeven volgt hieronder een stukje geschiedenis. De heraldische interessante zaken betreffende de steen kunt u vinden in het artikel van H. 't Jong.

Redactie H.I.Ambacht



De borstwering waar aan de havenzijde de wapenstein is gemetseld zit (zie foto 2). Links ziet u café "De Vlashandel" vóór de brand. Het is nu restaurant "de Oude Haven"

De geschiedenis

In de zomermaanden van 1636 werd de in 1505 gebouwde houten spuisluis aan de Oostendam vervangen door een stenen schutsluis. De meeste grond in de Zwijndrechtse Waard was in handen van Dordtse regenten en instellingen. Zij zullen er op aangedrongen hebben het op- en afvaren van de Waal mogelijk te maken; goederenvervoer over water was een snelle en goedkope manier. Het zal hier vooral om landbouw-producten zijn gegaan. De Dordtse invloed hier verklaart ook de subsidie van f 400,-- die de stad Dordrecht verleende voor de bouw van de nieuwe sluis “mis de selve sluys sal gemaect werden soo wijt, hooch ende lang dat men bequamelijck daer deur met schuyten sal connen vaeren”. Het is aardig om vast te stellen dat de dijkgraaf en twee hoogheemraden van de Zwijndrechtse Waard in 1636 deel uit maakten van het Dordtse stadsbestuur. Hoogheemraad Cornelis van Teresteyn was zelfs burgemeester. Deze combinatie van functies zal het verlenen van de subsidie zeker niet bemoeilijkt hebben.

Regelmatig moeten dijkgraaf en hoogheemraden ter plaatse het werk in ogenschouw zijn gaan nemen. In een kwitantie voor de waarsman (penningmeester) van de Zwijndrechtse Waard van een zekere Maeyken Joosten, wonende op de Oostendam, weduwe van schipper Machiel Corneliszoon, lezen we dat in de periode van eind juni tot begin september voor een bedrag van 151 gulden en 5 stuivers (vooral bier en brood) werd verteerd door dijkgraaf, hoogheemraden, metselaars, timmerlieden en genodigden. Later krijgt zij nog eens 30 gulden uitbetaald, “voor alle haere moeyten”. Het werd aan de sluis wil ik hier buiten beschouwing laten en mij beperken tot de wapenstein die boven de sluisdeuren aan de havenzijde, in de sluisborstwering, werd ingemetseld. Een steen van 1,05 meter hoog en 1,30 meter breed, met daarin uitgehakt het wapen van de Zwijndrechtse Waard en van de dijkgraaf en hoogheemraden.



Omstreeks 1910 maakte fotograaf H.J. Tollens C.Hzn. deze foto van de steen in de borstwering van de sluis.

Wat is er bekend omtrent deze steen? De steen is vervaardigd door de Dordtse steenhouwer Hendrick Schey; die kreeg daarvoor 32 gulden. Vervolgens ontving schilder Maerten van Roll voor het driemaal witten, vergulden en “afsetten” (d.w.z. met verschillende kleuren beschilderen) 20 gulden. Een andere schilder, Antony Otten, kreeg voor het “affteyckenen in twee reysen” (d.w.z. het in twee keer voltooien) 12 gulden. Ook de beide schilders waren Dordtenaren. Ter illustratie kan gezegd worden dat het gemiddelde dagloon van een geschoolde arbeider in het midden van de 17^e eeuw ruwweg op 1 gulden gesteld kan worden. Antony Otten heeft zijn loon niet meer in ontvangst kunnen nemen: hij werd op 15 augustus 1636 in de Augustijnenkerk in Dordrecht begraven. Zijn

weduwe, Maddelenken Frans, ondertekende op 17 oktober de kwitantie. Zeer waarschijnlijk is Antony Otten het slachtoffer geworden van de op dat moment woedende pestepidemie. De pest was in 1615 in Leiden uitgebroken en breidde zich uit over geheel Holland. Ondanks allerlei genomen voorzorgsmaatregelen sloeg de pest in juli 1636 toe in Dordrecht. Binnen een half jaar stierven er in de stad ongeveer 3000 mensen, een vijfde deel van de bevolking.

In 1915 werd er een tekening van de steen gemaakt. Dat kostte veel moeite, want door weersinvloeden en de door de schippers gehanteerde haken waren een deel van de wapens en namen weggesleten of beschadigd. Maar niet alleen de steen was in een slechte staat. In 1948 bleek een grote reparatie aan de sluis noodzakelijk. Op dat moment was de sluis al een aantal jaren buiten werking gesteld; het vervoer over de weg had de plaats ingenomen van het beurtvervoer over het water.

Men zag daarom af van de reparatie en in 1949 werd de sluis, met een doorvaartbreedte van 4,35 meter en een schutkolk lengte van 16,10 meter, gedicht en een deel van de haven gedempt; dit om gevaar voor instorting te voorkomen. In 1994, bij de totale renovatie van de Oostendam, kwam nog eenmaal, en voor het laatst, de sluis uit 1636 tevoorschijn. Daarna werd deze gesloopt en kwam er de huidige damwand te liggen.





De wapenstein verdween. Voor een aantal mensen spoorloos. Sommigen dachten dat hij gewoon naar beneden was gegooid en gebruikt om de sluis te dichten. Zij hadden het voornemen er nog eens een onderzoek naar in te stellen. Gelukkig hebben zij het bij dit voornemen gelaten, want er zou zeker niets gevonden zijn. In 1963 is de gerestaureerde steen namelijk ingemetseld in de hal van het waterschap IJsselmonde in Barendrecht. Gewapend met de informatie die Henk 't Jong u in het artikel "De Wapenstein in de Oostendamse sluis heraldisch gezien" biedt, kunt u hem misschien t.z.t. op de Oostendam bewonderen.

Verantwoording

Ik wil hier volstaan met het noemen van de twee belangrijkste bonnen. Dat zijn de buitengewone rekening betreffende de Waalsluis van 1636 (inv.nr. 1005) en de bijlagen tot deze rekening (inv.nr. 1007) uit het archief van het Hoogheemraadschap van de Zwijndrechtse Waard.

M.H. Benschop
Aanvulling C. Lagendijk

DE WAPENSTEEN IN DE OOSTENDAMSE SLUIS HERALDISCH BEZIEN

Inleiding.

Dit is een heraldische of wapenkundige beschrijving van de wapenstein der Dijkgraaf en Heemraden van de Zwijndrechtse Waard, die in 1636 geplaatst werd in de schutsluis van de Oostendam. Voor deze beschrijving was ik afhankelijk van secundaire bronnen. Ikzelf heb de steen nooit gezien.

Die bronnen waren:

- 1 Een tekening van dhr. L. Molendijk op pag. 115 van het werkje genaamd "IJsselmonde, Ridderkerk en Barendrecht enz." door J. Verheul Dzn., uitgegeven in 1935 door Gijsbers en van Loon te Arnhem. (foto 1)
- 2 Een zwart-wit foto uit ± 1910 door de Dordtse fotograaf H.J. Tollens C.Hzn.¹ van dezelfde steen, toen nog in situ in de borstwering van de sluis. Zie artikel "De wapenstein van de Oostendamse sluis" door M.H. Benschop.
- 3 Een kleurenfoto van dhr. L.J. Haenraets uit 1983 van de gerestaureerde en gepolychromeerde steen zoals hij er nu uit ziet. (foto 2).

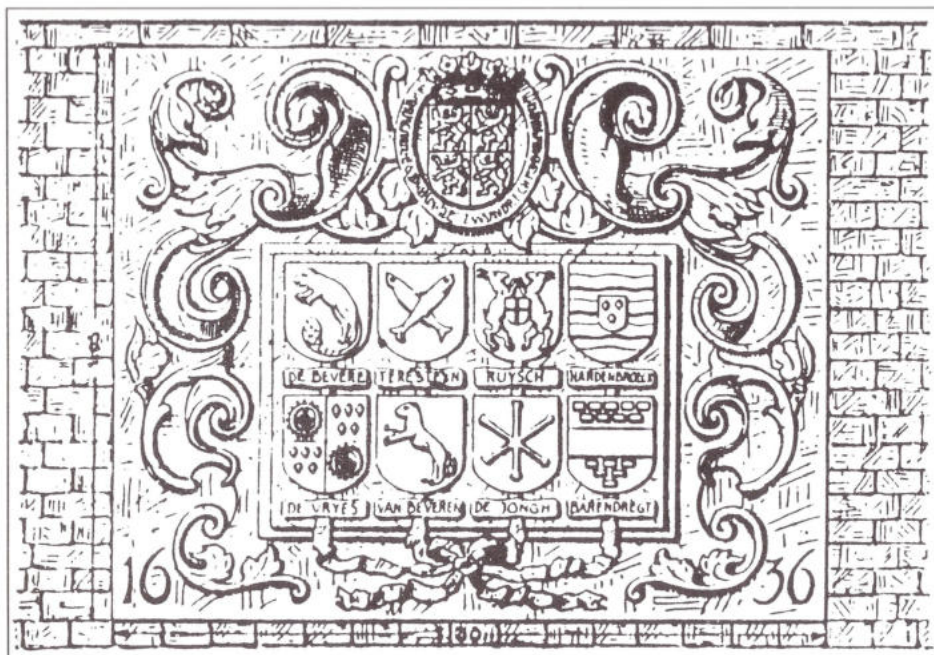
Op die laatste foto zien we een in de barokstijl uitgehakte voortstelling van acht halfronde schilden, waaronder steeds een z.g. lint met een naam, alles in een rechthoek gevat. Erboven staat een schild apart. Daar omheen bevindt zich een tekstrand en erboven prijkt een kroon. Het geheel wordt omgeven door een cartouchelijst in grijsgroene kleur, opgehoogd met goud. Achter de acht schildjes in de rechthoek lopen rode linten die onder op de lijst samenkomen in een strik met afhangende einden. Onder links en rechts staat het jaartal 16 - 36 in vergulde, uitgehakte letters. De wapens zijn alle in reliëf gebeeldhouwd, evenals de lijst.

Mijn werkwijze bij deze beschrijving was als volgt:

Ik ging uit van de kleurenfoto (fig 1), begon bij het schild middenboven en gaf dat het nummer 1. De verdere nummering (t/m 9) volgde dan automatisch de twee rijen van links naar rechts.

Daarna beschreef ik aan de hand van die foto de voorstelling op het schild, dan (in het eerste geval) de kroon (waarvan ik de belangrijke bovenkant op de foto mis) en als laatste de tekst die bij het schild hoort.

De beschrijving van die schilden geschiedde volgens de heraldische regels, d.w.z. eerst de kleur van het veld, dan het (de) belangrijkste stuk(ken) met kleur, stand en hoedanigheden, daarna het minder belangrijke gedeelte; alles dus volgens een vaste volgorde.



Tekening van de wapenstein door dhr. L. Molendijk.



De steen zoals hij was ingemetseld in de hal van het gebouw van het waterschap IJsselmonde in Barendrecht. In 1983 gefotografeerd door L.J. Haenraet

In twee gevallen bestond het schild uit meerdere velden (nrs. 1, 6), vierendelingen geheten. Elk van die velden wordt behandeld als een apart schild. Ook de twee hartschilden die op de steen voorkomen (nrs. 4, 5), werden op die manier beschreven.

De kleuren hebben in de wetenschap der heraldiek hun eigen specifieke namen: goud voor geel, zilver voor wit (op de steen ook werkelijk in deze metalen geschilderd), keel voor vermiljoenrood, azuur voor kobaltblauw, sinopel voor licht smaragdgroen en sabel voor diepzwart. De kleur grijs bestaat niet in de heraldiek, zodat wapen nr. 3 geheel volgens de regels kon worden beschreven.

De linten met de namen zijn, behalve bij 1, alle zwart. Ze zijn met gouden kapitaalletters (behalve bij 7 en 8. waar "v" en "de" in onderkast staan) van de namen der wapenvoerders voorzien. De beschrijving volgt op die van het schild. Daarna vermeldde ik in een opmerking de afwijkingen, bijvoorbeeld de getekende wapens van L. Molendijk (F.1) en tevens corrigeerde ik daarin verkeerd aangebrachte kleuren en stukken.

Behalve van de laatste twee wapenvoerders, waarvan niet meer dan de namen bekend zijn (misschien een werkje voor genealogen?) vermeldde ik daarna de personalia, voor zover bekend, van de eigenaars van de wapens.

Ik heb mij niet gewaagd aan uitleggingen over de betekenis van de wapens. Behalve bij het grafelijke wapen, waar wel wat meer over bekend is, en het duidelijk sprekende wapen der Van Beverens, zou dat toch alleen maar neerkomen op giswerk en dat is al te dikwijls de bron voor veel wapenlegenden geworden.

Wapen 1

Beschrijving: gevierendeeld I, IV: goud, een leeuw van sabel, getongd en genageld van keel; II, III: goud, een leeuw van keel, getongd en genageld van azuur.

Het schild gedekt met een (vijfbladige?) kroon van goud en omgeven door een lint van azuur waarop in goud: WILH.COM.HOLL.ANNO. 1332 AVGVSTVS.

Opmerking:

Op F2 is de kroon niet geheel te zien. Het komt me voor dat die kroon er één met een rij parels op de band is.

Het wapen is dat van het graafschap Henegouwen-Holland. De graven Jan II (regeerde 1299-1304), Willem III (1304-1337) en Willem IV (1337-1345) waren eigenlijk telgen uit het Vlaamse gravenhuis. Bouchard van Avesnes, baljuw van Henegouwen, huwde namelijk ± 1210 met de erfgename Margaretha

van Vlaanderen. Zij scheidden echter (ook toen al!) en Margaretha hertrouwde met Willem van Dampierre. De Avesnes probeerden de Vlaamse graventitel te verkrijgen, maar moesten die aan de Dampierres laten. Zij werden wel graaf in Henegouwen, een voormalig Vlaams bezit.

Jan I van Henegouwen (1218-1257) trouwde met Aleid van Holland, een tante van Floris V, wiens zoon Jan in 1299 kinderloos stief.

Jan II van Henegouwen (en van Holland) verkreeg toen als meest nabij het familielid het graafschap Holland.

Oorspronkelijk voerden de Avesnes en Dampierres andere wapens, maar door het Vlaamse huwelijk en de twist over de opvolging in het graafschap, namen beide families de zwarte Vlaamse leeuw op goud aan. Zij lieten daardoor beiden zien dat ze aanspraak maakten op de grafelijke waardigheid.

Aangezien deze aanspraken wat betreft de Avesnes niet gehonoreerd werden, besloot graaf Willem III in 1312² een gevierendeeld wapen te gaan voeren waarin Henegouwen/Avesnes de ereplaats had als stam-wapen (in I en IV) en Holland op de tweede plaats kwam.

De Dampierres bleven als graven van Vlaanderen de zwarte leeuw alleen voeren. Het waterschap had geen slecht figuur geslagen als het dit wapen was blijven voeren na 1816, in plaats van het gedeelde wapen Holland-Dordrecht. Er is geen enkele aanwijzing dat de graaf zijn wapen aan het waterschap heeft gegeven, maar dat geldt evenmin voor Delf-, Schie- en Rijnland die ook gravenwapens voeren. Het zijn herinneringen aan belangrijke, maar uitgestorven geslachten, die een grote betekenis hebben gehad voor de waterhuishouding en landwinning in Holland.

Wapen 2 en 7

Beschrijving: zilver, een klimmende bever van sabel, genageld van goud. Op een lint van sabel de woorden BEVERE DE LINDT en v.BEVEREN in goud.

Opmerkingen:

In tegenstelling tot het bovenstaande is het oorspronkelijke wapen der Van Beverens: sinopel, een klimmende bever van zilver.³

Eveneens in tegenstelling tot het bovenstaande staat in F1 onder de resp. schilden: DE BEVERE en VAN BEVEREN.

In ieder geval is de toevoeging DE LINDT fout, aangezien de dijkgraaf geen heer van die heerlijkheid was. De vraag blijft wat de juiste bij-schriften zijn.

Curieus is het verschil in de lengte van de staarten der bevers. Misschien een

variatie in de wapens om vader en zoon uit elkaar te houden?

Wapen 2 is dat van de dijkgraaf van de Zwijndrechtse Waard, Cornelis van Beveren Jacobsz, heer van Oost Barendrecht en Zwijndrecht (door zijn vrouw) geboren Dordrecht 26.8.1568, raad, schepen, weesmeester, burgemeester enz., eveneens dijkgraaf van de Alblasserwaard, watergraaf van de Nederwaard, dijkgraaf en heemraad van de Merwede, begr. Dordrecht 23.7.1641. Hij trouwde Dordrecht 7.6.1598 met Alida Arent Maertensdr. (van Barendrecht) vrouwe van Oost Barendrecht en Zwijndrecht, geb. Dordrecht 1581, overl. Dordrecht 8.8.1638. Zij was een dochter van Arent Maertensz, stichter van de gelijknamige hof aan de huidige Museumstraat, en zijn eerste vrouw Christina van Dijk.^{4 5}

Wapen 7 behoort aan Abraham van Beveren, later de Bevere, ged. Dordrecht januari 1604, schepen, veertig, schout, burgemeester enz. o.a. baljuw en dijkgraaf van de Lande van Strijen en hoogdijkheemraad van de Zwijndrechtse Waard v.a. 1629. Hij was tevens voogd van de Arent Maertenshof, waar zijn portret nog hangt, en bewoner van het huis De Onbeschaamde aan de Wijnstraat van 1656-1663. Hij overleed Dordrecht 25.8.1663. Abraham was een zoon van Cornelis Jacobsz van Beveren, de dijkgraaf, en Alida van Barendrecht en hij trouwde twee maal. Eerst met Susanna de Velare en voor de tweede keer met Elisabeth Ruysch, dochter van Mr. Coenraat Ruysch en Maria van Beveren.⁶

Het toeval wil dat rond 1635 Mr. Cornelis van Beveren Willemsz, een volle neef van Abraham van Beveren en tevens broer van zijn schoonmoeder Maria, het wapen van de familie (dus de zilveren bever op groen) veranderde, omdat hij dacht van adellijke afstamming te zijn. Hij had namelijk contact opgenomen met de jonkers van Bever uit de Meijerij van Den Bosch en men was het eens geworden over een mogelijke zelfde voorvader. Waarschijnlijk voor veel geld liet hij de enige heraldische autoriteit in de omgeving, de herauten in Brussel in de Zuidelijke Nederlanden, een afstamming in elkaar zetten.

U moet hierbij bedenken dat de 80-jarige oorlog nog volop woedde en dat Brussel Spaans gebied was.

De familie kwam na onderling overleg overeen een nieuw wapen aan te nemen en wel: keel, op een dwarsbalk van zilver een gaande bever van sabel.

Mr. Cornelis, dus niet de dijkgraaf, werd in november 1635 door koning Lodewijk XIII van Frankrijk tot ridder in de Orde van St. Michel verheven en de genoemde wapenwijziging werd per diploma bevestigd. De bever kreeg in dat diploma ook nog een gouden kroon en nagels en een rode tong. Voor Mr. Cornelis zelf kwam daar nog een schildje bij waarop in azuur een lelie van goud; een gedeelte van het Franse koningswapen (azuur, 3 lelies van goud, 2, 1). De twee nog bestaande takken van het geslacht namen het nieuwe wapen aan.

Daarom zien we dit wapen dan ook in de gevel van Abrahams huis De Onbeschaamde staan.

De wapensteen in de Oostendamse sluis werd daar volgens de datering in 1636 geplaatst. Toen voerde in ieder geval de tak van Cornelis Jacobsz nog de klimmende bever. Bij hun inspectie in dat jaar hebben dijkgraaf en heemraden geen bezwaar gemaakt tegen de afbeelding van dit wapen, anders zou het wel veranderd zijn. Jhr. Mr. M.A. Beelaerts van Blokland, die het bovenstaande verhaal in de inleiding tot de genealogie Van Beveren vertelt⁷, stelt de aanneming van wapen en naam op 1635, voor één tak moet dit dus met minstens een jaar worden verschoven.

Wapen 3

Beschrijving: goud, twee schuin gekruiste vissen van grijs. Op een lint van sabel het woord TERESTEYN in goud.

Opmerking:

Grijs is geen heraldische kleur. Hoewel er geen gekleurde afbeeldingen van het wapen Teresteyn meer bestaan, is het waarschijnlijk dat de originele kleuren de volgende waren: zilver, twee schuin gekruiste vissen van keel. Dit is het wapen van Kornelis van Teresteyn Adriaansz, geb. 1580, overl. Dordrecht 22.3.1643, oud 63 jaar en begraven in de Sinte Barberenkapel in de Grote Kerk. Hij was een zoon van Adriaan van Teresteyn Jobsz en N.N 't Jong.⁸

Kornelis was raad, schepen, thesaurier, weesmeester en burgemeester van Dordrecht. Tijdens het voor de derde keer vervullen van die laatste functie overleed hij. Als zo iets gebeurde, was het in Dordrecht de gewoonte dat de overledene met stadseer werd begraven.

De beschrijving van deze begrafenis is bij Matthijs Balen te vinden.⁹ Hij vermeldt dat de burgemeester vanuit zijn huis, genaamd Oostenrijk (nu het gebouw Pictura aan de Voorstraat), in een stoet van meer dan 2300 mensen ten grave werd gedragen. Naast de al genoemde functies was hij dus ook nog hoogheemraad van de Zwijndrechtse Waard.

Wapen 4

Beschrijving: zilver, twee toegewende klimmende bokken van sabel, gehoornd en gehoefd van goud, getongd van keel; hartschild: goud, een kruis van keel. Op een lint van sabel het woord RUYSCH in goud.

Opmerkingen:

De hoorns van de bokken lopen wel erg ver naar beneden door en gaan als het ware over in de staarten. Rietstap geeft in het Armorial Général de bokken als zijnde geheel zwart, dus zonder gouden hoorns en hoeven en rode tongen.

- 1 Dit wapen hoort toe aan Mr. Coenraat Ruysch, ged. Dordrecht 3.3.1586, raad, veertig, weesmeester, schepen, kolonel der schutterij en burgere enz. hoogdijkheemraad van de Zwijndrechtse Waard sinds 1614, overl. tussen 1654 en 1660, begraven in de Grote Kerk in de Jacob de Meerderekapel. Hij was een zoon van (Ni)Claes en Elisabeth van de Velde (van Ulft). Hij tr. Dordrecht 3.6.1608 met Maria van Beveren, ged. Dordrecht 31.3.1585, overl. 1660, dochter van Willem van Beveren en Emerentia van den Eynde.¹⁰
- 2 Coenraat was schoonvader van Abraham van Beveren, vandaar dat het wapen Ruysch eveneens in de gevel van het huis De Onbeschaamde staat.

Wapen 5

Beschrijving: golvend (!) gedwarsbalkt van acht stukken van keel en goud; hartschild: goud, drie schuinkruisjes van sabel, 2, 1. Op een lint van sabel het woord HARDENBROECK in goud.

Opmerkingen:

Het wapen Hardenbroeck hoort te zijn: golvend gedwarsbalkt van negen stukken van goud en keel. De eerste dwarsbalk hoort dus goud te zijn.

Het golvend zoals het op het gekleurde wapen gebruikt wordt, is eigenlijk te scherp; de golven moeten vloeiend zijn.

In F1 is het hartschildje voorzien van drie ruiten i.p.v. schuinkruisjes, dit is correct. Dit is namelijk het wapen van de heerlijkheid Heerjansdam, zoals het nu nog in het gemeentewapen voorkomt: goud, drie ruiten sabel, 2,1.

Het wapen is dat van Gijsbert van Hardenbroek, geb. ± 1595, heer van Heerjansdam, door zijn moeder sinds 1632, overleden 29.12.1653.

Hij trouwde 1: Jacoba van Reede van Renswoude en 2: Maria Angela Pijnssen van der Aa. Gijsbert was een zoon van Joachim van Hardenbroek en Johanna van Heerjansdam.¹¹

Wapen 6

Beschrijving: gevierendeeld I, IV: zilver, een molenrad van keel; II, III: goud, vijf ruiten van sabel, 3,2. Op een lint van sabel de woorden DE VRYES in goud.

Opmerkingen:

Het tweede en derde kwartier bevatten het wapen (Van) Alblas. Hoe de familie eraan komt, is niet bekend. De laatste mannelijke Van Alblas (Jan) stierf in 1541. Hij had drie dochters, waarvan er geen één De Vries trouwde, zodat op die manier het wapen Alblas met dat van De Vries gevierendeeld kon worden.¹²

Het feit dat de families waarin de dochters trouwden nooit een herinnering aan het wapen Alblas in hun familiewapens hebben opgenomen, zou erop kunnen wijzen dat er ergens anders nog takken Alblas in leven waren. De enige andere familie van die naam, die in Brielle, waarvan men gezegd zou hebben dat ze achtsheren van (Oud) Alblas zijn geweest, is in 1607 geheel uitgestorven.

De heemraad die dit wapen voerde, was Mr. Dingeman de Fries Cornelisz geb (Dordrecht?), 1588, raad, veertig, schepen en weesmeester, overl. Dordrecht 1642. Hij was een zoon van Cornelis Willemsz en Livina Eynouts Verboom. Cornelis Willemsz de Vries was voor zover bekend de eerste persoon van die familie in Dordrecht; hij voerde reeds het gevierendeelde wapen (geb. ± 1546).¹⁴

Mr. Dingeman huwde twee keer: 1. Elisabeth Magnus uit Middelburg en 2. Anna Canter.

Wapen 8

Beschrijving: goud, een merk van sabel, bestaande uit een staak, met daaroverheen twee schuin gekruiste staken. Op een lint van sabel de woorden de JONGH in goud.

Opmerking:

In F1 staat op het lint DE JONGH, dus geheel in kapitalen.

Dit is het wapen van Arien Ariensz, die als hoge dijkheemraad in de rekeningen over 1635-1636 wordt genoemd (inv. Nr. 579).

Hij noemde zich waarschijnlijk De Jongh om zich te onderscheiden van een andere, oudere, Arien Ariensz, een zeer veel voorkomende naam.

Dit wapen is niet echt heraldisch, maar ook merken, persoonlijke tekens, hadden een soort heraldisch systeem dat van vader op zoon overging. Op den duur kwamen merken soms, zoals in dit geval, in een schild terecht. De kleuren zijn bij dergelijke wapens nogal vrijblijvend. Waarschijnlijk is er door de schilder dan ook maar een greep naar gedaan.

Wapen 9

Beschrijving: zilver, een dwarsbalk van keel, vergezeld van boven drie, en onder drie (2, 1) driehoekjes van sinopel. Op een lint van sabel het woord BARENDRECHT in goud.

Opmerking:

In F1 vergezellen i.p.v. driehoekjes, 15 liggende blokjes de dwarsbalk. Dit lijkt mij meer overeenkomen met de oorspronkelijke bedoeling. In F1 is te zien dat de blokjes (of driehoekjes) ver afgesleten zijn, maar hun stand t.o.v. de balk doet vermoeden dat het wapen (met weglating van de halve leeuw op de dwarsbalk) afgeleid is van dat van de heerlijkheid Barendrecht, die weer het wapen van zijn vroegere heren, de familie Oem, voerde en nog voert.

In de rekeningen van 1635 - 1636 wordt voor deze laatste hoogheemraad slechts de naam Cornelis Corstiaens gegeven. Waarschijnlijk kwam hij oorspronkelijk van Barendrecht en noemde zich dan ook zo. Het zal wel te ver gaan om deze man in verband te brengen met Alida van Barendrecht, de vrouw van de dijkgraaf. Zij voerde het wapen van de heerlijkheid met leeuw op een hartschild, dat weer lag op de borst van een zwarte adelaar op een gouden veld. Zie ook het wapen van haar vader, Arent Maartenszoon, boven de poort van het gelijknamige hofje.

Conclusies

Het is duidelijk dat het College van Dijkgraaf en Hoogheemraden van de Zwijndrechtse Waard een nauw aan elkaar verbonden groepje mensen was.

Bij een klein onderzoekje in de schepenlijst bij Balen bleek dat de dijkgraaf en vier Dordtse hoogheemraden (dus niet Gijsbert van Hardenbroek en de twee laatsten, inwoners van de waard zelf) gedurende de periode 1601 - 1636 elkaar in de schepenbank van Dordrecht afwisselden en dat ze ook jarenlang naast elkaar in diezelfde bank zaten. Uit de genealogische fragmenten blijkt al dat er nauwe familiebanden waren tussen tenminste drie van hen.

Wat de heraldiek betreft:

De op de wapenstein voorkomende wapens zijn voor de ingewijde tamelijk bekend en de kleuren zijn op één uitzondering na niet moeilijk in de literatuur terug te vinden. De restaurateur/schilder kon deze bronnen blijkbaar niet zo gemakkelijk raadplegen. Uit mijn opmerkingen blijkt immers wel dat er nogal

wat fouten zijn gemaakt in het opnieuw schilderen van de wapens.

Bestuurlijk komt dit niet ten goede aan de historische betrouwbaarheid van dit "document". Mijns inziens is het dan ook de moeite waard om aan de hand van de hieraan voorafgaande beschrijvingen een heraldisch correcte wapenstein te laten schilderen.

Dordrecht, april/mei 1983.

Noten:

- 1 Foto H.J. Tollens C.Hzn-DI 2122A - GADordrecht
- 2 Genealogie der Graven van Holland - Dr A.W.E.Dek - 1954 - pag. 27 e.v.
- 3 Nederlandsche Leeuw 1943 - kolom 161-171.
- 4 Jaarverslag Oud Dordrecht 1965.
- 5 NL 1944 - kolom 131.
- 6 NL 1944 - kolom 131-132.
- 7 NL 1944 - kolom 161-171.
- 8 De Navorscher 1895 - pag. 34.
- 9 Beschrijving van Dordrecht - Matthijs Balen - 1677 - pag. 878-880.
- 10 NL 2955 - kolom 84.
- 11 Genealogie van het Oud Adellijk Geslacht van Hardenbroek - K.J.G. Baron van Hardenbroek - Vorden - 1892 - pag. 47.
- 12 Balen - pag. 921.
- 13 Nederlandsche Familiewapens I - Kits Nieuwenkamp - Arnhem 1975 - pag. 109 - 110.
- 14 Collectie losse zegels GA Dordrecht - inv. Nr. W 106.
- 15 Balen - pag. 994 -1076.

HET NET 01858

In veel, eigen.lijk in alle opzichten, ligt het voor de hand en zou het wél zo praktisch zijn als Oostendam niet zoals nu een “buitengewest” van Ridderkerk was, maar een deel van de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht; echter in Ridderkerk denkt men daar nu eenmaal anders over. Buitenissig kun je die situatie wel noemen. In feite was de bebouwing oorspronkelijk gegroepeerd om de (oosten)dam en de sluis, en uit de overlevering blijkt vooral dat er nogal eens werd gevochten -caféruzies- tussen “gangs” van weerskanten langs de Waaloevers. Misschien heeft dat een rol gespeeld om dat buurtje aan de overkant van de Waal links te laten liggen, toen de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht werd geconstitueerd: een optelsom van lintbebouwing langs Noord en Waal, met hier en daar een verdichting, wel samenhangend met economische aspecten: de scheepssloperijen, de steenbakkerijen, het vlas. En het Waaltje werd de grens met Ridderkerk.

Met die waterscheiding is er halverwege de Pruimendijk trouwens iets vreemds, daar is de verkeerde wallenkant nog van Hendrik-Ido-Ambacht.

Het Groene Kruis betrok Oostendam er wel nadrukkelijk bij, getuige de naam van de plaatselijke vereniging. En veel later, ± 1975, kwam er het bruggetje voor fietsers en voetgangers (op weg naar schoof, school en kerk). Het z.g. Ambachtse pad. Zover ik weet, kreeg het bruggetje geen naam: een grappenmaker opperde: de Ridderplank (naar de toenmalige burgemeesters van Hendrik-Ido-Ambacht (De Ridder en Verplanken) en Ridderkerk). Maar ik denk dat die naam wegens oneerbiedigheid ongeschikt is bevonden.

Wat daarvan ook zij, bij de PTT hebben ze, toen er telefoonleidingen werden gelegd, besloten dat Ridderkerks Oostendam beter bij het net Hendrik-Ido-Ambacht kon worden ondergebracht dan bij het verre Ridderkerk. Lastig alleen dat je een abonnee in Oostendam moest opzoeken in een andere gids. Dit is ook na de herschikking niet anders geworden: Ridderkerk (met inbegrip van Oostendam) in telefoonboek nr. 17 en Hendrik-Ido-Ambacht in telefoonboek nr. 18. Ik vrees dat nu nóg menigeen die naar Oostendam wil bellen, abusievelijk start met 0180, en gaandeweg ontdekt dat het netnummer niet klopt.

Zeker in het begin stelde zo goed als iedereen er prijs op dat zijn aansluiting in de telefoongids werd vermeld. Aangesloten op het telefoonnet! Kennelijk iemand die meetelt. Zoals enkele jaren geleden het mobieltje nog een statussymbool was. Geheime nummers?? Ik denk dat ik een van de weinigen was die daar belang bij had. (Als dat in ruime kring bekendheid zou krijgen, dan zou dat mijn onschatbare vrije weekend bedreigen). Allicht waren er nog wel

meer die een goede reden hadden om niet in de gids vermeld te worden, maar dat bleef uitzonderlijk. Ik denk dat men pas veel later heeft ontdekt dat je telefonisch ook lastig gevallen kunt worden.

Sedert ons kengetal niet langer 01858 is en voor ons plaats is ingeruimd in het net van de Drechtsteden, is een verwarrende situatie aan de grens met Zwijndrecht definitief opgeklaard. Het Ambachtse telefoonnet reikte niet tot aan de gemeentegrens met Zwijndrecht, een gebied ongeveer zo groot als er met Oostendam was inbegrepen, juist aan de tegenovergelegen zijde, kreeg het kengetal 078. (De Veersedijk voorbij de Burgemeester van Akenwijk, Hooftwijk en Vrouw Gelenweg). Alsof er bij ons nu een keer niet voldoende ruimte beschikbaar was om er het hele dorp in te sluiten; alsof dit de prijs was die betaald moest worden om er dat extra stuk aan de andere kant van het dorp wel bij te halen. Dit heeft regelmatig tot misverstanden en verwarring aanleiding gegeven. Men kende het abonneenummer, zocht er vervolgens even het netnummer (van Hendrik-Ido-Ambacht) bij en kwam dan verkeerd uit. Zo heb ik velen (tot vervelens toe) de “weg” naar Holvrieka Motra moeten wijzen en uitleggen hoe dit toch zat. Het waarom was ook ons niet duidelijk. Iedereen in die hoek had stellig in het dorp zijn bel-maat bij wie de telefoon nogal eens per abuis ging - de 0 die er daar nog achteraan kwam werd hier niet geregistreerd.

Even was het over toen er bij hen eerst 1 gedraaid (getoetst) moest worden; wij waren nog niet zover. Maar die was korte tijd later bij ons ook ingevoerd en prompt kregen we weer dwaalgasten aan de lijn.

Het enige dat nu nog herinnert aan die curieuze situatie is, dat hun telefoonnummers niet zoals bij de andere aansluitingen met 68 maar met 61 beginnen. Wat mag toch de reden van die malle, eigengereide PTT-grens tussen Zwijndrecht en Hendrik-Ido-Ambacht zijn geweest??

W.J. van Melle (huisarts)

DE TONDELDOOS

Vraag:

Ik heb een ouderwetse koperen tondeldoos, die het bezit is geweest van mijn grootvader, die op nog jonge leeftijd (38) in 1863 is overleden. Men heeft mij verteld dat hij de tondeldoos gebruikte om zijn pijp aan te steken. Mijn vraag is nu: waaruit bestaat tondel, en hoe je met zo'n tondeldoos een pijp aansteken?



Antwoord:

In zo'n tondeldoos, die van hout, ijzer, koper of pleet kon zijn, zat een vuursteen en tondel. Met de vuurslag - een stukje staal - werden vonken uit de vuursteen geslagen, die werden gericht op de tondel.

Tondel is een licht ontvlambare stof; meestal werd daar een stukje verkoold linnen voor gebruikt, maar ook wel de hoed van een soort zwam, de tonderzwam (Ungulira fomentaria).

Zodra de tondel smeulde, hield men er een gezwavelde spaan bij, totdat deze vlam vatte. Men ontstak daarmee bij voorbeeld ook de lont van een musket, een ouderwets geweer met pen en lont.

(Uit Trouw, Vragenrubriek 1985)

WAAR KOMT DE (TROUW) 'RINGDRACHT' VANDAAN??

Er zijn mensen, die zich afvragen hoe het toch komt dat rooms-katholieken hun trouwring aan de linker ringvinger dragen en de protestanten aan de rechter ringvinger. Welnu, er wordt wel gezegd dat vooral in het verleden de leek zich moest onderscheiden van de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, die de ring rechts dragen.

Het concilie van Trente (1545-1563) heeft bepaald dat de trouwring aan de ringvinger van de linkerhand van de bruid moest worden geschoven.

Andersdenkenden hebben zich door de ring rechts te dragen waarschijnlijk van de katholieken willen onderscheiden.

Het dragen van de ring aan de linkerhand stamt uit de Romeinse traditie. De ring was al heel lang bij de Romeinen bekend en werd sinds de elfde eeuw in de rooms-katholieke liturgie opgenomen. In de protestantse trouwdienst pas sinds 1930. Het dragen van de ring aan de rechterhand zou voortgekomen zijn uit de germaanse traditie.

Uit: Trouw Vragenrubriek 1985

DE VERKIEZINGEN VOOR DE GEMEENTERAAD VAN ZWIJNDRECHT OP 21 JUNI 1939

Met de gemeenteraadsverkiezingen in zicht is het wellicht interessant om na te gaan hoe de politieke samenstelling van de gemeenteraad er uit zag na de verkiezingen van 1939, het laatste jaar voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Gerekend vanaf de komende verkiezingen in 2006 gaan we dan 67 jaar terug in de tijd.

Om de uitslag van deze verkiezingen te achterhalen, heb ik dankbaar gebruik gemaakt van het archief van de gemeente waar de raadsverslagen van dat jaar uitsluitsel gaven.

Tegenwoordig worden de verkiezingen voor de gemeenteraad veelal gedomineerd door hetgeen zich landelijk op het politieke vlak afspeelt. Affiniteit met een landelijke lijsttrekker bepaalt bij de gemeenteraadsverkiezingen vaak mede het stemgedrag, omdat de plaatselijke lijsttrekkers soms minder tot de verbeelding spreken.

In 1939 was Zwijndrecht nog een dorp waar iedereen iedereen kende, waar behalve de lijsttrekker ook de meeste op het stembiljet voorkomende personen min of meer bekend waren. Als men het nodig vond, werd er tijdens de verkiezingscampagne dan ook stevig op de man gespeeld en in het overwegend protestantse Zwijndrecht werd soms vanaf de kansel in bedekte termen gepoogd de gelovigen bij hun keuze richting te geven.

Behalve naar de uitslag van de verkiezingen gaat onze belangstelling uit naar de argumentatie waarmee de partijen de kiezer trachtten over te halen om op hen te stemmen en hoe partijen elkaar te lijf gingen. De beste informatiebronnen zijn de huis aan huis bezorgde verkiezings-pamfletten. Gelukkig had mijn vader die bewaard.

1939 was een roerig jaar voor de gemeenteraadsverkiezingen in Zwijndrecht. Landelijk was er het opkomende nationaal socialisme en plaatselijk het schisma in de Anti-Revolutionaire Partij.

Bekijken we de verkiezingspamfletten van dat jaar, dan valt als eerste op dat, ondanks dat het recht op uitoefening van het actief en passief kiesrecht door de vrouw reeds in 1919 een feit was, dit onderwerp in 1939 nog steeds felle reacties opriep. Hierna meer over dit onderwerp.

De verkiezingsuitslag

In het bovengenoemde jaar werden er zeven lijsten uitgebracht.

- Lijst 1 Anti-Revolutionaire Partij, Kortweg A.R.,
lijsttrekker M.F. Uytterlinde.
De A.R. is later opgegaan in het C.D.A.
- Lijst 2 Christelijk Historische Unie, de C.H.U.,
lijsttrekker J. Plomp.
De C.H.U. is ook opgegaan het C.D.A.
- Lijst 3 Sociaal Democratische Arbeiders Partij, de S.D.A.P.,
lijsttrekker H.J.Horsman.
De S.D.A.P. is grotendeels opgegaan in de Partij van de Arbeid.
- Lijst 4 Gemeentebelang, lijsttrekker A. Oosters,
voornamelijk een partij van liberalen.
- Lijst 5 Vrije Anti-Revolutionaire Partij,
lijsttrekker L. van der Giessen.
Grotendeels weer opgegaan in de A.R.
- Lijst 6 Rooms Katholieke Staatspartij,
lijsttrekker M. Remmerswaal.
Deze voorloper van de K.V.P. is ook opgegaan in het C.D.A.
- Lijst 7 Staatkundig Gereformeerde Partij, de S.G.P.,
lijsttrekker M. Meulenberg.

Opmerkelijk is dat van alle partijen die toen meededen er nog maar één over is, namelijk de S.G.P. en we kunnen rustig stellen dat ook de ideeën het meest stabiel zijn gebleven. In het verslag en de achterliggende stukken van de raadsvergadering van 3 augustus 1939 zien we hoeveel stemmen elke lijst kreeg en eveneens hoe de zetelverdeling werd.

	Uitgebrachte stemmen	Zetels
Lijst 1	1486	5
Lijst 2	1771	5
Lijst 3	967	3
Lijst 4	335	1
Lijst 5	265	-
Lijst 6	262	-
Lijst 7	329	1
	5425	15

Uit deze uitslag blijkt dat volgens de door mij geraadpleegde raadsverslagen de N.S.B. in 1939 niet mee deed aan de verkiezingen met een aparte lijst, wat nog eens bevestigd wordt door het verkiezingspamflet van de S.G.P. waarop vermeld staat dat lijst nummer 7 tevens de laatste lijst is.

Opmerkelijk is wel dat in het verkiezingspamflet van de S.D.A.P.: de vrijzinnig democraten worden aangespoord ook op de heer Horsman te stemmen: "Laten de fascistten op Gemeentebelang stemmen. U hoort daar niet bij".

Het Rooms Katholieke volksdeel (lijst 6) kreeg bij deze verkiezingen geen vertegenwoordiger meer in de raad, wat velen betreurden zoals bleek uit de toespraken bij het afscheid van de heer Remmerswaal tijdens een raadsvergadering.

De A.R. en de C.H.U. gaven elkaar niet veel toe in 1939: ze waren de grootste partijen in Zwijndrecht. Door het afsplitsen van de Vrije lijst dreigde de A.R.P. echter voorgoed op de tweede plaats te komen. Beschuldigingen vlogen over en weer, waarbij de A.R. Partij de Vrije A.R. partij o.a. beschuldigde van misbruik van hun naam: "Onze schoone naam duldt geen enkele toevoeging", terwijl de Vrije lijst o.a. zegt zich te willen bevrijden van "oogendienarij en clubtirannie".

Het aantal uitgebrachte stemmen bedroeg ongeveer 85% van het aantal stemgerechtigden. We moeten daarbij bedenken dat in 1939 de opkomstplicht nog bestond; deze werd pas in 1970 afgeschaft.

Genoeg over de verkiezingsuitslag.

De strijd binnen de A.R. Partij

De verkiezingen van 1939 maken duidelijk dat grote bevolkingsgroepen slechts schoorvoetend de wetgever volgen, vooral als hierbij religieuze inzichten in 't gedrang komen. Acceptatie van veranderingen vergt veel tijd, ook in de Nederlandse samenleving.

Hoewel het volledige kiesrecht voor de vrouw reeds in 1919 bij wet geregeld werd, was het voor de A.R. in 1939 nog ondenkbaar dat uit hun gelederen een vrouwelijke wethouder zou worden gerekruteerd en ze stonden hierin zeker niet alleen. Tegenwoordig is de vrouw in het ambt volledig geaccepteerd binnen het C.D.A., maar het had z'n tijd nodig.

Bij de verkiezingen van 1939 vormde de uitoefening van het passief kiesrecht voor de vrouw een belangrijk twistpunt tussen de beide kemphanen binnen de A.R. Het officiële A.R.-standpunt verschilde, wat dit passief kiesrecht betreft, niet veel van het standpunt van de S.G.P.

Het verkiezingspamflet van de S.G.P. is over het vrouwenkiesrecht zeer duidelijk:

“Nog een enkel woord tot de vrouw: Als bewijs van de doorwerking der revolutiebeginselen in onze wetgeving hebben wij ook in ons land het vrouwenkiesrecht gekregen. Evenals bij vroegere verkiezingen is onze raad aan de vrouw: “blijf thuis”. God heeft voor de vrouw een andere plaats beschikt dan het staatkundig leven. Door deze wetgeving wordt de vrouw van haar hoge standplaats, waarop God haar plaatste, afgetrokken en onteerd”.

(Strikt genomen lijkt de S.G.P. hier op te roepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid aangezien de opkomstplicht nog bestond. Er was echter geen stemplicht).

Dat de A.R. een vergelijkbare mening was toegedaan, althans voorzover het het passief kiesrecht betrof, blijkt uit de open brief van de A.R. Partij aan de voorman van de dissidente Vrije A.R. partij, de heer L. van der Giessen:

“In de eerste plaats wijkt Uw lijst hierdoor af van een werkelijke A.R. lijst, dat daarop de naam voorkomt van een vrouwelijke candidate. Gij kunt weten dat de **A.R. partij zich heeft uitgesproken tegen het candidateren van vrouwen in Staten en Raden**. Zelfs de liberale “Avondpost” schrijft in dit verband: De gehuwde vrouw hoort thuis! **Ook Uw candidate, heer v.d. Giessen, hoort thuis!**

Er is nog iets, waarop wij willen wijzen. Terwijl lijst 1 werd ingediend door uitsluitend A.R. mannen, werd Uw lijst ondertekend door vrouwen, door mensen die met de A.R. gezindte niets te maken hebben en door enkele Anti-revolutionairen die daarop later zijn teruggekomen!”

In zijn antwoord beschuldigt de heer Van der Giessen de besturen van de A.R. kiesverenigingen van grove onwaarheden en het werpen met vuil.

Kortom: een briefwisseling die toen, vooral in A.R. kringen, het nodige opzien baarde.

De verkiezingspamfletten van deze verkiezingen (alleen het pamflet van lijst 6 ontbreekt) en ook de open brief van de A.R. partij aan de heer L. van der Giessen en diens antwoord daarop, zullen worden tentoongesteld in “De Vergulde Swaen”.

Veel bekende namen vinden we op de pamfletten terug evenals de beginselen waar de partijen voor stonden.

Soms is er niets nieuws onder de zon zoals “wij ijveren voor verlaging van de Gas- en Waterleiding tarieven en voor een beter politietoezicht”.

Maar ook het verstrekken van voedsel en kleding aan armen en werklozen wordt ter sprake gebracht.

De verkiezingspamfletten van de 2 grootste partijen van toen, de A.R.P. en de C.H.U., zijn ter illustratie aan dit artikel toegevoegd. Vooral voor veel ouderen zal de recente politieke geschiedenis van Zwijndrecht weer gaan leven.

Noot:

Actief kiesrecht - het recht om te mogen kiezen.

Passief kiesrecht - het recht om gekozen te mogen worden.

B. van der Hoeven

Neemt ook gij

den veiligen weg

en stemt

No. 1

van Lijst 1

UYTERLINDE, M.F.

... „Iedere lijst wordt onderteekend door ten minste vijf en twintig personen, die volgens de kiezerslijst geldende op het oogenblik der inlevering kiezers zijn voor het lichaam waarvoor de verkiezing moet plaats hebben”.

Zoo luidt Art. 35 van de Kieswet!

**Welke personen dienden
de kandidatenlijst der
Anti-Revolutionairen in?**

**Het is belangrijk
dat te weten!**



Het waren de volgende

Zwijndrechtsche Kiezers:

P. LOS Bzn.	H. J. VAN DER VLERK
C. SCHEURWATER	H. VAN LOON Lzn.
P. DE KLERK	J. C. VAN HERWIJNEN
A. VAN DER NET Pzn.	G. VAN DRIEL
Ds. A. ROLLOOS	J. OPMEER
Ds. J. C. HAGEN	A. DEN HAAN
A. VAN LEEUWEN	P. DE GEUS
J. I. VAN WUYCKHUYSE	P. DE GEUS Jr.
J. J. VAN DEN BERG	C. L. BEZEMER
J. P. VOGEL	Ds. J. VAN DER SCHIAFT
ADR. VAN DER VEN	J. TURKSTRA
Dr. J. EKELMANS	J. VAN DEN BERG
W. ADMIRAAL	JAC. VISSER
K. VERSTEEG	P. J. MOERKERKEN
W. T. LOS	P. VAN NOORT
L. VAN NOORT Hzn.	G. DE JAGER
J. SLIJPER	J. J. GROENEVELD
P. SCHENKEL	F. W. KRAMER
M. LOS	T. VAN DER VEEN

Deze namen spreken voor zich zelf!

Het zijn personen van allerlei rang
en stand, van onderscheiden werk-
kring en behoorend zoowel tot de
Gereformeerde-, de Nederlandsche
Hervormde- als de Christelijk Gere-
formeerde Kerk.

**Maar deze allen hebben één
politieke levensovertuiging!**

Het zijn allen
Anti-Revolutionairen!!

Het zijn Kiezers voor Lijst 1

Kiezers van Zwijndrecht en Groote Lindt!

STEMT



op de Partij die Uw

VERTROUWEN

verdient!

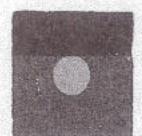


En

kiest den man die Uw

ACHTING

geniet:



PLOMP, J.

LIJST 2

Nu 21 JUNI, de dag der Gemeenteraadsverkiezing nadert, acht de Chr.Hist.Kiesvereniging het gewenscht, een kort overzicht van haar Candidaten te geven, vertrouwende, dat de Kiezers hier een oogen-blik aandacht aan willen schenken, met het gevolg, dat zeer velen hun stem zullen uitbrengen op:

No. 1 van Lijst 2, J. Plomp

Wethouder van Onderwijs en Sociale Zaken.

Na de vorige Raadsverkiezing kon men in verschillende kringen, dus in verschillenden toonaard, de vraag hooren uiten: "Hoe komt die Chr.Hist.Lijst aan zooveel stemmen?" Berekeningen, afgeleid uit voorafgaande Kamer- en Statenverkiezing, faalden ten eenenmale. Hoe dan dit raadsel te verklaren? Och 't is heelemaal geen raadsel, want voor ieder, die 't zien wil, blijkt duidelijk, dat de heer Plomp hier de man is. Door zijn eigenschappen van karakter en hart, door zijn eerlijkheid en oprechtheid heeft hij terecht het algemeen vertrouwen verworven. Moeten we dit nog nader uiteenzetten? Wie met hem als zoodanig ervaringen heeft, weet, dat hij hulpvaardig is, voor ieder, die in nood is. Hoe smartte het hem vaak, als wettelijke bepalingen hem belemmerden, naar de ingeving van zijn hart te handelen.

Zijn werkzaamheid als Wethouder van Onderwijs treedt minder in het publiek naar voren. Echter is hij ook hier de rechte man op de rechte plaats. Zelf leidt hij als Voorzitter een aantal scholen, waaraan ongeveer de helft der bevolking haar kinderen toevertrouwt. Nochtans kan niemand hem met recht van partijdigheid beschuldigen. Naar mogelijkheid bevordert hij den bloei van heel het onderwijs in de gemeente.

Op 't gebied van Kerk en Zending neemt hij belangrijke plaatsen in. Voor velen is hij op godsdienstig gebied de vertrouwensman. Wie in moeilijke omstandigheden des levens met hem in geestelijk contact komt, voelt zich verrijkt en opgebeurd. Hij is Hervormd, ja, en dit is hem een eer, maar vóór alles wil hij een Christen zijn in leven en streven, in handel en wandel. Hij komt voor zijn overtuiging uit, maar is toegankelijk voor iedereen. Vandaar de achting van ieder, van welke partij of richting ook.

Dat de Cr.Hist.Kiesvereniging den heer **Van Gilst als no. 2** op haar lijst plaatste, was een daad van groote waardeering voor het vele goede, dat de heer Van Gilst gedurende de jaren, dat hij Raadslid is geweest, heeft verricht., Als inwoner van de **Gr.Lindt** heeft hij, zonder te vergeten dat hij de belangen van geheel Zwijndrecht te behartigen heeft, vele malen **dat deel der gemeente** in de

belangstelling van Burgemeester en Wethouders aanbevolen en in den Raad daarvan belangen bepleit en meermalen met succes. Hij heeft een helderen kijk op zaken, die de gemeentehuishouding raken. Hij bekleedt verschillende functies, waaruit blijkt, dat hij een groot vertrouwen geniet. Wij doen dan ook met alle vrijmoedigheid een beroep op de Kiezers van Zwijndrecht-West om mede te werken om den heer P.J. van Gilst in den Raad te brengen. Door op **No. 1 van Lijst 2** te stemmen, bezorgt U den heer **VAN GILST**, die Uw **vertrouwen verdient**, die Uw **belangen behartigt**, een Raadszetel.

De derde candidaat op de Chr. Hist. Lijst is de heer **J. THIBAUT**, een achtenswaardig persoon, die wij U hartelijk aanbevelen. Hij is een man van karakter, met veelzijdige kennis. Zulks heeft ook het Bestuur van de Boerenleenbank begrepen, dat hem als **lid van den Raad van Toezicht** heeft benoemd. Hij is iemand, die vanwege zijn kennis, de zaken, die hij te behartigen krijgt, spoedig onder de knie heeft en zich vlug een goedgefundeerde meening eigen maakt. Als **Voorzitter van den Polder Kijfhoek** heeft hij blijk gegeven, dat hij een aanvaarde taak **serieus behartigt**. Door op **No. 1 van Lijst 2** te stemmen, betuigt gij uw waardeering voor den heer **J. Thibaut**.

Er is een tijd van komen en van gaan. Dit geldt ook voor het politieke leven en blijkt ook uit de kandidatenlijst van de Chr. Hist. Kiesvereniging. Jonge krachten treden in de plaats der ouderen. Wij zijn dankbaar, dat onze lijst versterkt is met een jonge kracht, die blijk geeft mede te willen werken aan belangen van onze gemeente en gemeentenaren. Deze persoon is de heer **B. v. d. Hoeven**, **tweede Voorzitter der Chr. Nat. Werkmansbond**, **alsmede Bestuurslid en Administrateur der Woningvereniging van dien Bond**. Administratieve kennis is voor een Gemeenteraadslid van groot belang. Wij verwachten van den heer **B. v. d. Hoeven**, die, hoewel bescheiden in zijn optreden, een **krachtig en degelijk** persoon is, veel goeds voor onze gemeente. Van harte kunnen wij hem aanbevelen. Hij bezet de vierde plaats op onze lijst.

No. 5 op de Chr. Hist. Lijst is de heer **T. Hokken**. De heer **Hokken** is in staat, vanwege zijn **technische kennis**, die zaken te beoordeelen, die niet onder het bereik liggen van vele andere leden van den Raad. Behalve deze gewaardeerde eigenschap heeft de **Sociale beweging** de liefde van zijn hart.

Hij acht het zijn plicht **sociale vaardigheid** te betrachten. Dat zijn arbeid op genoemd gebied wordt gerespecteerd, blijkt uit de functies, die hij bekleedt. Hij is niet alleen **Voorzitter van den Plaatselijken**, doch ook van den **Landelijken Chr. Werkmeestersbond**. Wij bevelen U dan ook den heer **Hokken** aan, die zijn

vrijen tijd gebruikt tot welzijn van het algemeen. Hij geeft zich behalve voor genoemden arbeid, nog voor vele andere werkzaamheden, zoowel op **Kerkelijk** als **Sociaal** terrein. Het zal het Bestuur der Chr. Hist. Kiesvereniging aangenaam zijn, wanneer het **stemmenaantal op Lijst 2** zóó zal blijken te zijn, dat heer **T. Hokken zijn Raadszetel zal behouden.**

Als no. 6 op de Chr. Hist. Lijst staat de naam van den heer **Arn. Van der Ven.** Een zeer **bekend en geacht persoon** is de heer v. d. Ven. De Herv. Kerk heeft zijn steun van zijn jeugd af aan genoten. Tientallen jaren heeft hij **Zondagschool, Knapenvereniging en Jongelingsvereniging** de jeugd onderwezen en trachten te overtuigen dat **gehoorzaamheid aan het Woord van God**, rijken zegen schenkt. Het ambt van Ouderling wordt door hem op **waardige wijze** bekleed. Op veel en velerlei terrein te veel om op te noemen, heeft de heer **Van der Ven** zijn gaven en krachten besteed.

Dat de heer Van der Ven thans op No. 6 van de Chr. Hist. Lijst voorkomt, is een gevolg van het feit, dat hij zich den laatsten tijd eenigszins van het publieke terrein heeft teruggetrokken. Wij hopen, dat dit niet bestendig zal blijven, doch dat hij met nieuwen moed bezielde worde om nog vele jaren de gemeenschap te dienen.

Onze zevende candidaat, de heer **J.C. Boshuizen, thans administrateerend Kerkvoogd der Ned.Herv.Kerk**, heeft in deze functie bewezen, dat hij van aanpakken houdt. Door zijn **ijver** bezorgt hij de Kerk **voordeelen**, die haar anders wellicht zouden ontgaan. Ook op politiek gebied zijn zulke personen onmisbaar. Vandaar dat de heer Boshuizen een plaats op de Chr.Hist.Lijst verkreeg. En al is dit een bescheiden plaats, toch verdient hij, ook met het oog op de toekomst uw volle aandacht. Wie hem kent, waardeert hem om zijn **karakter en helder oordeel**. Voorts is hij met betrekking tot de tuindersbelangen ter zake kundig.

De heer **C.W.v.d.Poel**, die een bekend en gezien persoon is in onze gemeente, komt als No. 8 voor op de Chr.Hist.Lijst. Als **Secretaris-Penningmeester van de Patroonsvereniging "De Eendracht"** heeft hij zijn sporen verdiend. Hij ijvert voor de **belangen der Vaktekenschool. Het Huis van Oranje** draagt hij een **warm hart** toe, hetgeen kan blijken uit zijn Bestuursfunctie van de Oranjevereniging. Ook is hij Bestuurslid van de afdeling Zwijndrecht van **"Het Groene Kruis"** en Secretaris der **Suppletie-Commissie van de Herv. Bewaarscholen**, allemaal zaken die getuigenis afleggen van zijn werkzaam

leven in onze gemeente. Hij is dus een plaats op de Chr.Hist.Lijst zeer zeker waard.

Op de Chr.Hist.Lijst treft U als No. 9 aan, den heer **P. Pluimert, Penningmeester onzer Vereeniging**, een man die op voorbeeldige wijze **ijvert voor onze beginselen**. Hij is een kracht die wij noode zouden missen, **een man van de daad**, niet iemand, die het werken aan anderen overlaat. Onze kring heeft zeer veel aan hem te denken. Hij is één der meest **actieve leden** van den **Chr.Nat.Werkmansbond en Voorzitter van de Plaatselijke Afdeeling T.B.C.-bestrijding van v.n. Bond**. Iemand als de heer P.Pluimert mag dan ook niet ontbreken op de Chr.Hist.Lijst.

Ten besluite zij gemeld, dat de heer **P.D. Los**, zich tevreden heeft gesteld met de laatste plaats op onze lijst. De heer Los is niettegenstaande zijn ver gevorderden leeftijd, **actief** als slechts weinigen. Met jeugdig vuur weet hij bezwaren en moeilijkheden het hoofd te bieden en te overwinnen. Hij is een Christen, die zijn kracht mag putten uit de Bron der krachten. Wij zijn dankbaar dat de heer P.D. Los zich heeft beschikbaar gesteld om de bescheiden plaats No. 10 op onze lijst te aanvaarden.

Zooals uit het voormelde blijkt, heeft de Chr.Hist.Kiesvereen. een kandidatenlijst voor den gemeenteraadsverkiezing samengesteld met een tiental namen van personen, die een positief Chr.levensbeschouwing hebben en deze ook op het terrein van de gemeentepolitiek in praktijk willen brengen. Wij bevelen U dan ook genoemde kandidaten zeer hartelijk aan en spreken den wensch uit dat zeer vele Kiezers hun stemmen zullen uitbrengen op

**No. 1 van Lijst 2, den Heer J. Plomp,
Wethouder van Onderwijs en Sociale Zaken.
HET BESTUUR DER CHR. HIST. KIESVEREENIGING**

COLOFON

“Swindregt Were” een naam die naast “Swijndregt Were” al eeuwen geleden gebruikt werd voor de Zwijndrechtse Waard. Is het blad van het Historische Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht. Het periodiek verschijnt twee maal per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie Hendrik-Ido-Ambacht:

C. Lagendijk en J. Smit

Redactie-adres:

Weteringsingel 118B, 3342 AL Hendrik-Ido-Ambacht, telefoon 078-6813965

Secretariaat Historisch Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht:

J. van Beek, Weteringsingel 84, H.I.Ambacht, telefoon: 078-6814882

Redactie Zwijndrecht;

Dr. C.R. van den Berg, E. Dreesens-van der Linden, K. Popijus

Redactie-adres:

Amandelgaarde 163, RC 3344 Hendrik-Ido-Ambacht, telefoon: 078-6194677

Verenigingsadres:

Oudheidkamer “De Vergulde Swaen”, Rotterdamseweg 53-55, Zwijndrecht

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De Verkoopprijs voor losse nummers: € 2.50

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen

